

Ринок: прогноз і кон'юнктура

Богдан І. В.

Інститут економічного прогнозування НАН України.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ГАЛУЗЕЙ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

У статті висвітлено проблему розвитку галузей машинобудування, будівництва та промисловості будівельних матеріалів у 2000 р. Розглянуто фактори, що мали вплив на розвиток галузей як зі сторони попиту і пропозиції, так і зі сторони змін у нормативному полі. Зроблено перспективну оцінку тенденцій розвитку інвестиційних галузей економіки України.

Розвиток галузей інвестиційного спрямування відображує тенденції економічного зростання в країні, оскільки формування попиту на продукцію цих галузей відбувається за рахунок валового нагромадження основного капіталу, тобто відбиває процеси капіталізації ВВП на етапі його використання і певною мірою характеризує привабливість інвестиційного клімату економіки.

З огляду на можливість економічного розвитку в 1991–1997 рр. процеси використання ВВП мали деструктивний характер, що було наслідком деформацій у структурі формування первинних та наявних доходів інституційних секторів економіки [1]. Так, внаслідок відсутності заощаджень та різкого скорочення наявних доходів секторів домашніх господарств і нефінансових корпорацій рівень валового нагромадження основного капіталу за вказаний період скоротився з 27,1 % ВВП у 1992 р. до 19,8 % ВВП у 1997 р., що в реальному обчисленні призвело до падіння на 87 відсотків. За аналогічний період реальне падіння ВВП відбулось на 48, а споживчих витрат – на 45 відсотків. Починаючи з періоду 1997–1998 рр. відбувалось покращання рівня наявних доходів у основних секторах економіки, що дало змогу зламати негативну тенденцію падіння інвестицій. За 1997–1999 рр. кумулятивний індекс валового нагромадження основного капіталу становив 104,8 відсотка. Позитивним є факт закріплення процесів гармонізації структури використання ВВП і в 2000 році.

Активізація інвестиційної активності в 2000 р. сприяла зростанню попиту на продукцію інвестиційного спрямування. Це відповідним чином вплинуло на розвиток галузей машинобудування, будівництва та промисловості будівельних матеріалів, оскільки виробнича діяльність підприємств цих галузей значною мірою пов'язується із інвестиційною активністю в економіці. Однак тенденції розвитку вказаних галузей у 2000 р. не мали єдиного вектора – у галузі машинобудування та металообробки відбулося значне зростання обсягів виробництва; у будівництві – обсяги робіт зросли несуттєво, а в галузі промисловості будівельних матеріалів зафіксовано скорочення фізичних обсягів випуску.

За підсумками 2000 р., у галузі *машинобудування та металообробки* зростання виробництва склало 16,8 % відносно рівня 1999 року. На рис. 1 представлено щомісячну динаміку реального валового випуску продукції машинобудування та металообробки у співвідношенні із відповідним місяцем 1999 року.

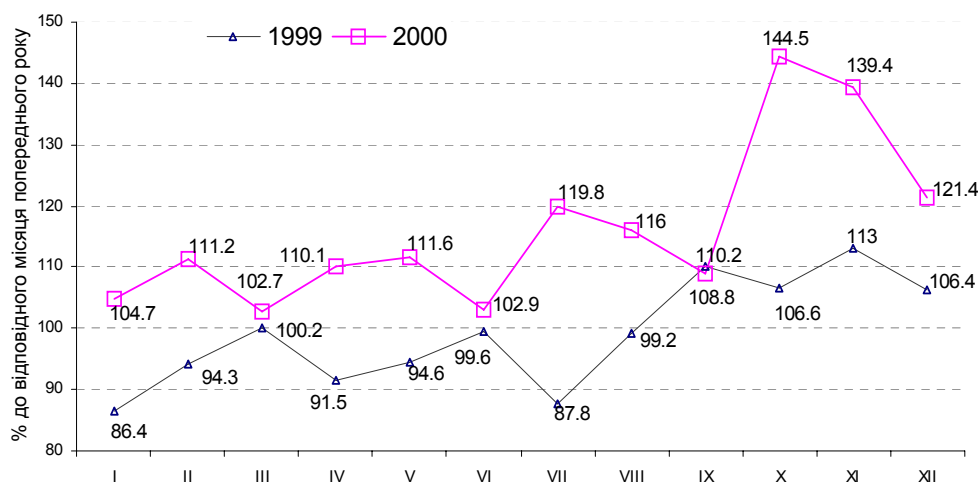

Рис. 1. Індекс реального валового випуску машинобудування

Складено за даними Держкомстату України [2–13].

Позитивна динаміка виробництва в галузі у 2000 р. була результатом впливу ряду сприятливих чинників. Насамперед, слід відзначити сприятливі зміни в законодавстві щодо зменшення податкового навантаження на окремі групи підприємств:

– підприємства суднобудівної промисловості: за Законом України від 18.11.1999 р. “Про заходи щодо державної підтримки суднобудівної промисловості в Україні” такі підприємства до 01.01.2005 р. звільняються від сплати таких обов’язкових платежів: ПДВ та ввізного мита на імпортні матеріали та комплектуючі; ПДВ на продаж продукції, виробленої за рахунок

коштів державного бюджету; плати за землю. Також суднобудівним підприємствам відстрочено сплату боргів перед державним бюджетом та цільовими фондами на 60 місяців. Крім того проектно-конструкторські роботи, що виконуються на замовлення зазначених підприємств, звільняються від оподаткування ПДВ;

– суб'єкти космічної діяльності: згідно із Законом України від 16.03.2000 р. “Про державну підтримку космічної діяльності” відповідні підприємства до 01.01.2009 р. користуються податковими пільгами по сплаті ПДВ на імпортні матеріали і комплектуючі, ПДВ на продукцію власного виробництва, ввізного мита, плати за землю. Крім того, за експортно-імпортними операціями дані підприємства мають відстрочку у 500 днів для зарахування коштів у іноземній валюті на валютні рахунки в уповноважених банках;

– підприємства тракторобудування та комбайнобудування: зазначеним підприємствам скасовано та реструктуризовано заборгованість перед бюджетами України (Закон України від 20.04.2000 р.) – списано суми пені та штрафних санкцій, що виникла до 01.01.2000 р. перед бюджетами та цільовими фондами; реструктуризовано відповідну суму податкової заборгованості строком на 60 місяців із початком сплати 01.01.2003 року.

Крім того, підприємства автомобілебудівної промисловості України, що мають інвестицію (у тому числі іноземну) на суму не меншу ніж 150 млн. дол.США, з 1997 р. згідно із Законом України від 19.09.1997 р. “Про стимулювання виробництва автомобілів в Україні” користуються податковими пільгами на сплату ПДВ та ввізного мита на імпортні товари, що використовуються для будівництва та виробничої діяльності; на сплату ПДВ за операціями з продажу автомобілів власного виробництва; на сплату податку за землю (під дію даного закону підпадає лише одна корпорація – “АвтоЗАЗ-Daewoo”).

На розгляді у Верховній Раді України знаходиться Закон “Про концепцію відродження та розвитку електронної промисловості”, за яким, зокрема, передбачається встановити норми вітчизняної комплектації на рівні 50–60 % у виробках, де застосовується електроніка.

Водночас у 2000 р. на зростання виробництва продукції галузі вплинуло розширення внутрішнього та зовнішнього попиту. Розширення попиту відбулось як на продукцію, що використовується в проміжному споживанні (випуск галузі металообробки за підсумками 2000 р. склав 119,5 % відносно 1999 р.), так і на продукцію кінцевого інвестиційного спрямування (відповідний випуск галузі машинобудування – 116,1 %).

Внутрішній попит. Виробництво продукції для проміжного споживання галузей промисловості в структурі випуску машинобудування та металообробки складає 30–35 відсотків. Активізація промислового виробництва

в 2000 р. (за рік зростання валового випуску склало 12,9 % відносно попереднього року) сприяла зростанню попиту на відповідну продукцію галузі.

У 2000 р. суттєво підвищився попит на інвестиційну продукцію галузі: зростання інвестицій у машини та обладнання як складової частини інвестицій в основний капітал за підсумками року становило 17,7 %, що значною мірою було результатом зростання прибутків рентабельних промислових підприємств. Так, покращання стану в галузях металургійної, легкої та харчової промисловості позначилося на зростанні інвестиційного попиту з боку цих галузей – приріст інвестицій у машини, обладнання, інвентар склав відповідно 18,1, 95,5 та 45,7 відсотка. Це сприяло зростанню випуску відповідних галузей машинобудування – металургійного машинобудування (119,5 %), виробництва обладнання для легкої промисловості (126,7 %), виробництва обладнання для харчової промисловості (122,8 %).

Вагомою залишається частка інвестицій в машини та обладнання з боку транспортних підприємств (12,7 % відносно загального підсумку), хоча приріст фізичних обсягів даних інвестицій у 2000 р. становив лише 1 відсоток. За аналогічний період зростання випуску автомобілебудівної промисловості становило 61,4 % (у цій галузі мало місце розширення зовнішнього споживчого ринку). Зросло виробництво на всіх основних автомобілебудівних підприємствах України – “АвтоЗАЗ-Daewoo”, КрАЗ, ЛАЗ, “КримАвтоГАЗ”, ЛуАЗ. Водночас зросли інвестиції в саму галузь машинобудування (129,3 %), що опосередковано позначилося на зростанні електротехнічного машинобудування (140,9 %) та приладобудування (116,8 %).

Підвищення реальних грошових доходів населення у 2000 р. (на 9,6 % відносно 1999 р.) було фактором зростання попиту на вітчизняні товари народного споживання, у тому числі і на товари виробництва машинобудівної галузі. Разом з тим відбулося розширення зовнішніх ринків збуту даної продукції (див. нижче). У результаті виробництво споживчих товарів машинобудівної галузі за 2000 р. реально зросло більш ніж на 40 відсотків. І це – незважаючи на ціновий диспаритет: зростання цін на відповідні товари машинобудівної галузі відставало відносно росту оптових цін промисловості на 17,1 %, що позначилося на погіршенні фінансових показників підприємств.

Зовнішній попит. У 2000 р. середньорічна зовнішня цінова конкурентоспроможність українських товарів була на 2,7 % нижчою, ніж у 1999 році. Але, незважаючи на це, досягнутий високий рівень цінової конкурентоспроможності в 1998–1999 рр. (за даний період зростання становило 40,8 % відносно 1997 р.), сприяв підвищенню рентабельності від реалізації товарів на зовнішніх ринках. Даний фактор сприяв зростанню експорту машинобудівної продукції, що становив 135 % відносно 1999 р. (рис. 2). Основним торговельним партнером підприємств галузі залишається Російська Федерація (67,7 % загального обсягу експорту продукції машинобудування),

частка якої збільшилася порівняно з 1999 р. на 3,6 % (рівень цінової конкурентоспроможності українських товарів на російських ринках зріс у 2000 р. на 1,2 % відносно рівня 1999 р.). У структурі експортних поставок вагомою залишається частка Німеччини (5,9 %), крім того стрімко зріс експорт до США (5,9 %). Серед товарних позицій слід відмітити зростання експорту автомобілебудівних підприємств України: вантажних автомобілів (у 1,9 раза), автобусів (у 1,6 раза), запасних частин до автомобілів (124 %). Збільшився експорт тракторів на 80 %, при цьому середня ціна трактора була в 1,5 раза вищою ніж у 1999 році. Зростає експорт виробничого обладнання – машин та устаткування (147,5 %), зокрема прокатних станів (128,1 %); електрообладнання (149,5 %), зокрема проводів ізольованих – (131 %). Відбувся суттєвий експорт за позиціями, що в 1999 р. були майже відсутні – електродвигуни та генератори (1,6 % в структурі експорту машинобудівної продукції), електрообладнання сигналізаційне (6,4 % проти 0,1 % в 1999 р.). Серед споживчих товарів можна виділити зростання експорту холодильників – 146,2 відсотка.

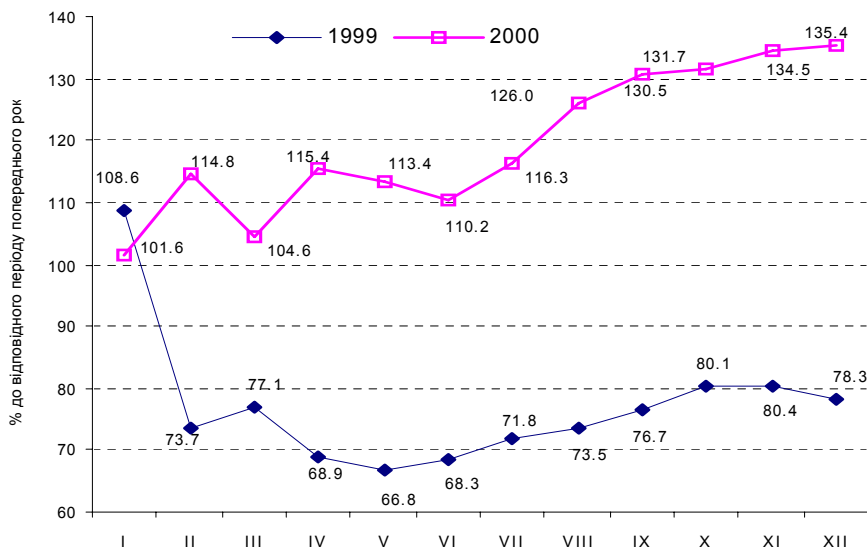

Рис. 2. Індекс обсягів експорту продукції машинобудівної промисловості наростаючим підсумком

Розраховано за даними Держкомстату України [2–13].

Водночас у 2000 р. зростання імпорту продукції машинобудівної промисловості становило 20,2 % відносно 1999 р. (рис. 3). Основними позиціями зростання були товари інвестиційного спрямування – машини і устаткування (132,8 %), електричні машини (113 %).

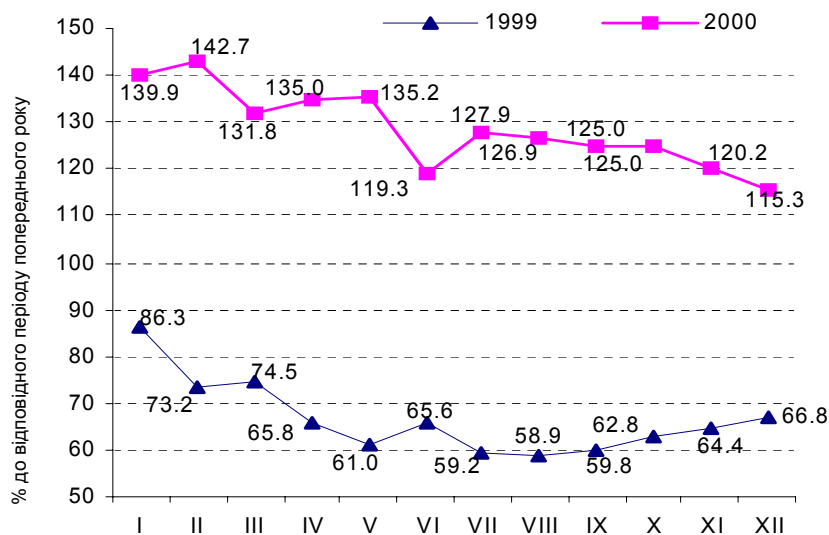

Рис. 3. Індекс обсягів імпорту продукції машинобудівної промисловості наростаючим підсумком

Розраховано за даними Держкомстату України [2–13].

Внаслідок розширення випуску зросли доходи підприємств – залишок коштів галузей машинобудування та металообробки на рахунках у банківській системі з початку 2000 р. реально зріс на 10,3 % (рис. 4), а відносно початку 1999 р. становив 119,2 % (у тому числі у національній валюті – 154,6 %). Зростання доходів підприємств галузі сприяло зростанню реальних інвестицій в галузь – на 39 % відносно обсягів 1999 р. (щоквартальну динаміку наведено на рис. 5). У свою чергу розширилося реальне кредитування машинобудівної та металообробної галузі промисловості (відносно рівня першого кварталу 1998 р. із 71,3 % до 91,2 % (рис. 6).

Для 2000 р. характерним є відставання оптових цін галузі від загальних оптових цін промисловості (94,8 %). Особливо відчутним для фінансового стану галузі був диспаритет відносно проміжних затрат на продукцію паливної промисловості – 81,7 % та чорної металургії – 98,8 відсотка. Продукція виробництва цих галузей у структурі витрат машинобудування та металообробки складає відповідно 3–6 та 9–12 відсотків.

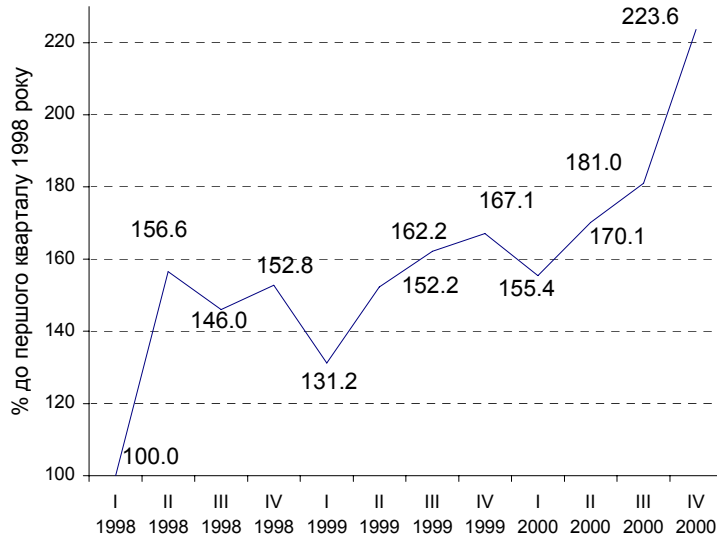

Рис. 4. Індекс реальних депозитних вкладень в машинобудуванні

Розраховано за даними НБУ [14–16].

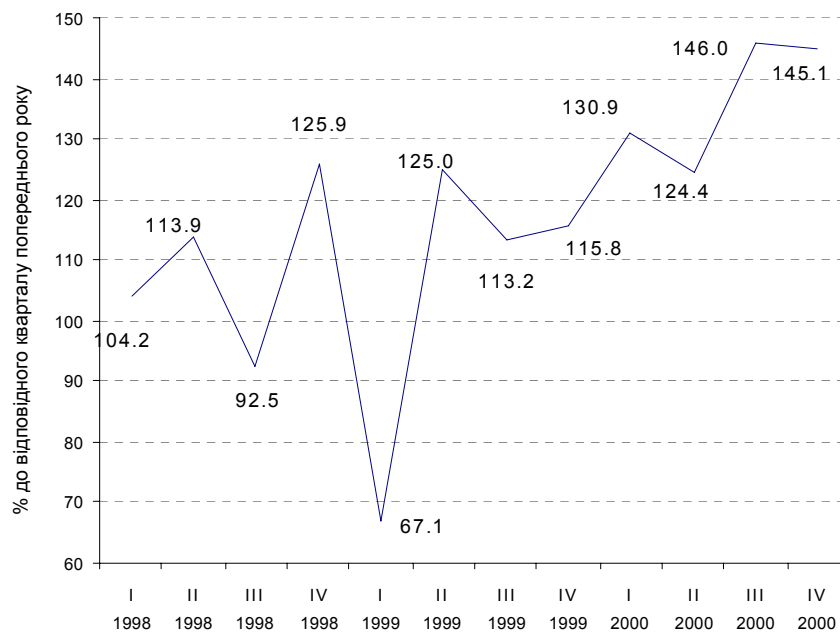

Рис. 5. Індекс реальних капітальних вкладень в машинобудування

Розраховано за даними Держкомстату України [17–20].

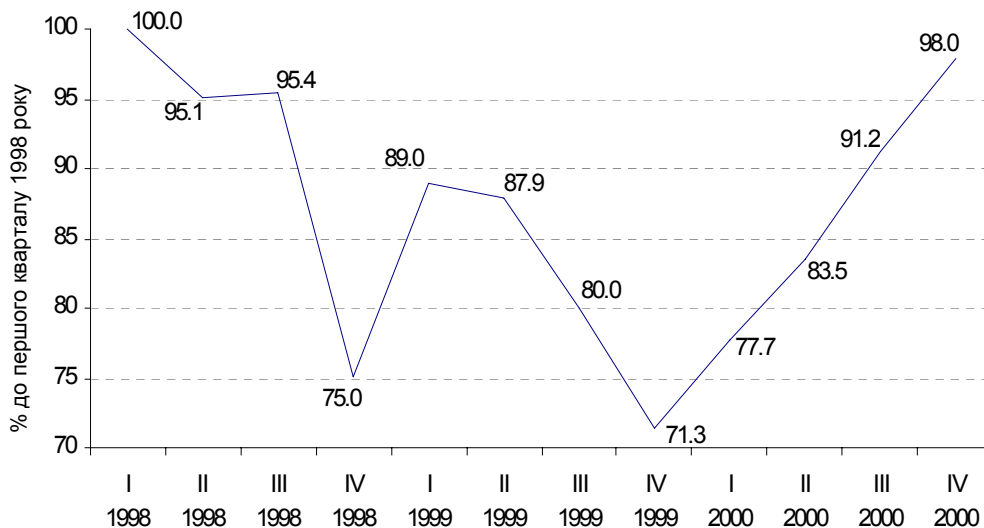

Рис. 6. Індекс реального обсягу кредитування машинобудування

Розраховано за даними НБУ [14–16].

Зокрема, внаслідок дії цінового диспаритету фінансовий результат у галузі в цілому за 2000 р. був негативним, але в той же час кількість збиткових підприємств склала 40% від загального числа, тоді як у 1999 р. їх частка перевищувала 60%. Зменшення кількості збиткових підприємств пов'язується зокрема із нормативним регулюванням галузі – реструктуризація та списання податкової заборгованості, встановлення податкових пільг.

За 2001 р. у цілому вплив таких факторів як розширення внутрішнього попиту (зростання інвестицій, зростання споживчих витрат населення, зростання проміжного споживання галузей економіки у зв'язку із загальним зростанням виробництва), а також деякого розширення зовнішнього попиту (рівень цінової конкурентоспроможності залишиться на високому рівні, збережеться сприятлива зовнішня кон'юнктура, розшириться географія експорту) сприятиме закріпленню позитивних тенденцій зростання виробництва на підприємствах галузі машинобудування та металообробки (прогнозується реальне зростання випуску на 13–15% відносно 2000 р.). Крім того, законодавчо встановлені податкові пільги сприятимуть розвитку окремих галузей машинобудування – автомобілебудівної та суднобудівної промисловості, підприємств тракторобудування, комбайнобудування та космічної діяльності.

Негативним чинником, що впливатиме на обсяги виробництва машинобудівної галузі економіки, може стати проблема із надходженням імпортованих енергетичних ресурсів у країну у зв'язку із встановленням жорстких умов їх оплати. Особливо відчутним буде дія цього фактора для

підприємств з низьким рівнем використання наявних виробничих потужностей, що призводить до зростання частки накладних витрат, які не окупаються виробленою продукцією.

Розвиток галузі *будівництва* традиційно пов'язується із активністю інвестиційних процесів в економіці. Але в Україні специфіка розвитку інвестиційних процесів полягає в переважному інвестуванні у поновлення активної частини основних фондів (машин, обладнання тощо). Більшість підприємств за умов дефіциту фінансових ресурсів частіше задовольняються наявними основними фондами (пасивної частини), і не здійснюють будівництво нових виробничих будівель та споруд. Динаміка обсягу випуску галузі будівництва у 2000 р. відбиває згадану закономірність: за підсумками року індекс реального випуску становив 101,9 % відносно 1999 р. (рис. 7), у той час як індекс реального зростання інвестицій в основний капітал становив відповідно 111,2 відсотка. При цьому обсяги робіт, виконаних підприємствами будівельної індустрії за аналогічний період, зросли лише на 0,8 відсотка.

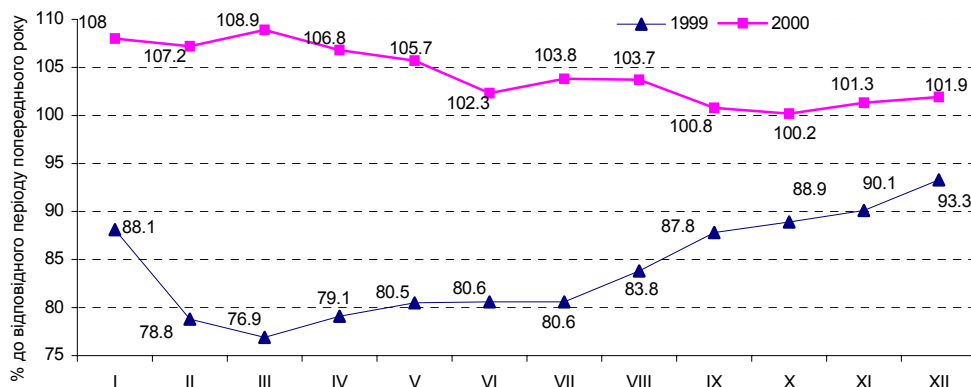

Рис. 7. Індекс реального валового випуску будівництва

За даними Держкомстату України [2–13].

З боку Уряду України було здійснено ряд змін для попередження різкого скорочення обсягів будівництва. Так, тимчасово до 01.01.2001 р. діяв касовий порядок податкового обліку підрядних будівельно-монтажних робіт, що сприяло поповненню фінансових ресурсів будівельних організацій (Закон України від 14.07.1999 р.). Скасовано ліцензування спеціальних видів робіт у проектуванні та будівництві (Постанова КМУ від 18.10.1999 р.). Крім того, здійснено ряд стимулюючих заходів у житловому будівництві:

– скасовано з 1.01.2000 р. обкладання податком на додану вартість операцій по продажу (передачі у власність) новозбудованого житла фізичним особам для проживання (Закон України від 14.07.1999 р. в редакції від 02.03.2000 р.);

– на базі холдінгової компанії “Київміськбуд” запроваджено експеримент (до 1 січня 2006 р.) по залученню коштів фізичних та юридичних осіб на пенсійні вклади з наступним їх спрямуванням на довгострокове кредитування будівництва житла під заставу (Закон України від 20.04.2000 р.);

– розширено програму державного кредитування будівництва житла фізичними особами (Постанова КМУ від 02.06.2000 р.);

– затверджено прогноз розвитку житлового будівництва в Україні на 2000–2004 рр. (Постанова КМУ від 27.08.2000 р.), згідно з яким, зокрема, передбачається збільшення річних обсягів будівництва житла з 6,7 млн. кв.м у 2000 р. до 11,1 млн. кв.м в 2004 р., що в перерахунку на одного жителя складе зростання на 1,1 кв. метрів. Для виконання даної програми передбачається збільшення кількості робочих місць в будівельній індустрії та промисловості будівельних матеріалів на 170 тис. одиниць;

– створено умови для активізації приватизаційних процесів у сфері незавершеного будівництва: Законом України від 14.09.2000 р. “Про особливості приватизації об’єктів незавершеного будівництва” передбачено, що операції з приватизації згаданих об’єктів звільняються від оподаткування; затрати на добудову об’єкта можуть бути віднесені до складу валових затрат добудовника; добудовник звільняється від плати за землю на строк будівництва; строк будівництва визначається умовами приватизації і є одним із критеріїв за наявності конкуренції серед покупців;

– створено умови для активної розбудови транспортних коридорів через територію України: Постанова КМУ від 04.10.2000 р. “Про затвердження Порядку проведення концесійного конкурсу на будівництво та експлуатацію автодоріг” та від 14.10.2000 р. “Про затвердження типового договору...”, що передбачає залучення відповідних іноземних інвестицій за умов використання 90 % української робочої сили та 70 % вітчизняних будівельних матеріалів. Вже є проекти по п’яти стратегічних напрямках. За одним із них (Косин–Київ) вже є стратегічний інвестор (угорська компанія France Europe Kft), який готовий вкласти кошти в проектні роботи з початку 2001 року.

Серед негативних чинників розвитку галузі в 2000 р. можна виділити такі:

– низький рівень заощаджень населення та підприємств, що обмежує реалізацію довгострокових інвестицій даних суб’єктів економічної діяльності;

– високий рівень заборгованості за виконані підрядні будівельно-монтажні роботи. За 2000 р. замовниками не оплачено 20 % виконаних під-

рядних робіт. Рівень простроченої заборгованості в складі кредиторської заборгованості на 01.12.2000 р. становив 56 % (на 01.12.1999 р. – 63 %). Прострочена заборгованість відносно річного випуску підрядних робіт складає майже 60 відсотків. За таких умов у галузі посилено розвивався бартер. У зв'язку з цим у 2000 р. важливе значення для поліпшення фінансового стану будівельних організацій мало внесення змін до Закону України “Про податок на додану вартість” щодо касового обліку ПДВ на підрядних будівельно-монтажних роботах;

– недостатність фінансових ресурсів суб'єктів підприємницької діяльності має ще один наслідок – підприємства збільшують обсяги виконання необхідних будівельно-монтажних робіт власними силами: в 2000 р. таких робіт реально виконано на 8,7 % більше, ніж за попередній рік, а в структурі випуску будівництва їхня частка підвищилася на 1,9 відсотка.

Вплив зазначених змін в законодавстві мав незначні позитивні наслідки в 2000 р. – частка прибуткових підприємств зросла на 10% і склала 60% від загальної кількості будівельних підприємств, але при цьому фінансовий результат галузі в цілому був близьким до нуля: реальне падіння прибутку прибуткових підприємств становило 26 % відносно 1999 р., а збитки збиткових підприємств реально зросли в 2 рази.

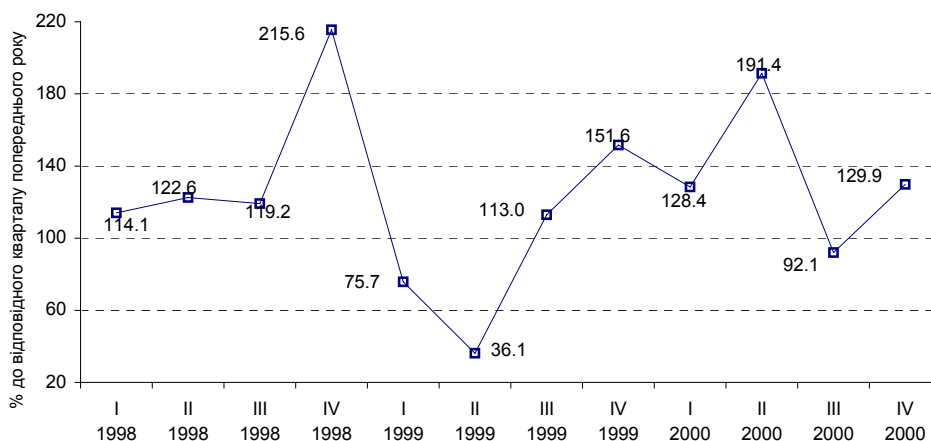
Серед *позитивних чинників розвитку будівництва* слід відмітити: відставання зростання цін на будівельні матеріали відносно цін на будівельно-монтажні роботи¹, а також зростання інвестицій у галузь вже третій рік поспіль.

Слід відзначити, що галузь будівництва на даному етапі розвитку потребує значних інвестицій у зв'язку із появою новітніх технологій і сучасних матеріалів, які дозволяють зменшити собівартість будівельно-монтажних робіт та підвищити конкурентоспроможність української будівельної індустрії. Тому для будівельної галузі України факт зростання реальних обсягів інвестицій у галузь є досить обнадійливим (реальні темпи інвестицій: 1998 р. – 140,5 %; 1999 – 134,8 %; 2000 р. – 131,3 % до попереднього року – рис. 8). При цьому зростання іноземних інвестицій в будівництво відповідно становило – 123,2, 106, 104,5 відсотка.

Житлове будівництво України має характерну особливість. На продукцію даної галузі існує висока потреба, оскільки значна частина населення знаходиться в незадовільних житлових умовах. Водночас низький рівень заощаджень домашніх господарств не може створити відповідного платоспроможного попиту. Тому без суттєвої підтримки з боку Уряду галузь житлового будівництва розвиватися не може. Зазначені вище заходи щодо

¹ За низького рівня грошових розрахунків даний ефект мав обмежений вплив на фінансовий стан будівельних організацій.

сприяння житлового будівництва у 2000 р. дали незначні результати – реальне зростання інвестицій у житлове будівництво становило 4,3 %, а введено в дію площі було на 10,7 % менше, ніж у минулому році. При цьому в м. Києві, де рівень доходів та заощаджень населення є значно вищим, ніж в середньому по Україні, зростання інвестицій та площі відповідно склало 53 % та 17 %, а загальні обсяги житлового будівництва складають майже 40 % відносно загального будівництва житла в Україні.

Рис. 8. Індекс реальних капітальних вкладень в будівництво

Розраховано за даними Держкомстату України [17–20].

Сприяння Уряду індивідуальному (приватному) житловому будівництву в 2000 р. не дало позитивних результатів – обсяги введення в дію житла в фізичному вимірі (кв.м) залишились на рівні попереднього року (скорочення кількості будівель становило 462 одиниці – 2,6 %), а інвестиції в житлове будівництво скоротилися більш ніж на 10 відсотків.

Наприкінці 2000 р. тенденція розвитку будівельної галузі не покращилася, незважаючи на високі темпи підрядних будівельно-монтажних робіт. Так, темпи реального випуску будівництва у IV кварталі становили 98,2 % відносно відповідного кварталу 1999 р., тоді як темпи підрядних робіт відповідно становили 107,2 відсотка. Тобто можна говорити лише про поліпшення структури будівельних робіт.

У 2001 р. в цілому темпи реального зростання випуску в галузі будівництва прогнозується на рівні 5–6 відсотків. Зростання інвестиційного попиту може супроводжуватися незначними змінами в технологічній структурі капітальних вкладень на користь будівельно-монтажних робіт², що пов'язується

² Слід зазначити, що з початку реального зростання інвестицій (в 1998 р.), частка будівельно-монтажних робіт у їх складі скоротилася більш ніж на 12 відсотків.

із зростанням обсягів робіт у сферах житлового будівництва, дорожнього господарства та трубопровідного транспорту. Зазначені вище нормативні акти матимуть вплив на зростання житлового (у тому числі індивідуального) будівництва, сприятимуть приватизації та добудові об'єктів незавершеного будівництва. У другому півріччі 2001 р. можливим є початок робіт зі спорудження транспортного коридору Косин–Київ.

Галузь *промисловості будівельних матеріалів* є однією з небагатьох галузей промисловості, де за підсумками 2000 р. зафіксовано скорочення виробництва продукції. Реальний обсяг валового випуску в галузі був на 0,4 % меншим, ніж у попередньому році (рис. 9).

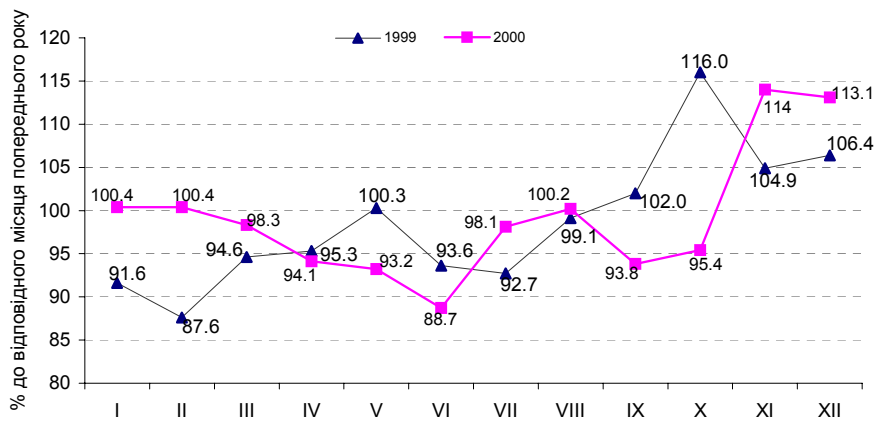

Рис. 9. Індекс реального валового випуску промисловості будівельних матеріалів

Складено за даними Держкомстату України [2–13].

У нормативному полі, що регулює діяльність підприємств промисловості будівельних матеріалів, у 2000 р. не відбулося суттєвих змін. Що стосується перспективного розвитку даної галузі, то можна відмітити прийняття Постанови КМУ від 27.08.2000 р. щодо затвердження прогнозу розвитку житлового будівництва на 2000–2004 рр., за якою, зокрема, передбачається паралельний розвиток індустрії будівельних матеріалів та будівельної індустрії. Також на розвиток галузі вплине можливість концесійного будівництва транспортних коридорів через територію України, де обов'язковими умовами складання договорів передбачається використання не менш ніж на 70 % вітчизняних будівельних матеріалів (Постанова КМУ від 14.10.2000 р.)

Серед негативних чинників розвитку галузі у 2000 р. можна відмітити:

– низький внутрішній попит з боку галузі будівництва: приріст реальних обсягів будівельно-монтажних робіт виконаних підрядними організаціями за 2000 р. становив лише 0,8 % (див. вище);

– висока доля бартеру в розрахунках (46,6 % в структурі реалізованої продукції), що є наслідком низького рівня оплати за виконані роботи у будівництві. За 2000 р. доля бартеру скоротилася більш ніж на 20 %, проте залишається найвищою серед галузей промисловості. Для багатьох підприємств промисловості будівельних матеріалів, що звикли працювати на бартерних умовах, заходи щодо уникнення бартеру в розрахунках призвели до скорочення виробництва і навіть зростання збитків;

– відставання оптових цін галузі від середніх цін на промислову продукцію. У 2000 р. ціновий диспаритет складав в середньому 3,1 % порівняно із 1999 роком. Відносно основної складової проміжних витрат галузі – товарів паливної промисловості (14–18 % у структурі випуску) – ціновий диспаритет сягав 16,5 відсотків;

– до останнього кварталу 2000 р. продовжувалася тенденція падіння експортних цін на цемент, що розпочалася ще у 1998 р. (рис. 10). У результаті за 2000 р. у фізичному обсязі експортні замовлення на даний вид продукції скоротилися на 5,3 %, а в структурі експорту частка цементної продукції зменшилася на 3,4 % порівняно із 1999 р. (з 10,9 % до 7,5 %).

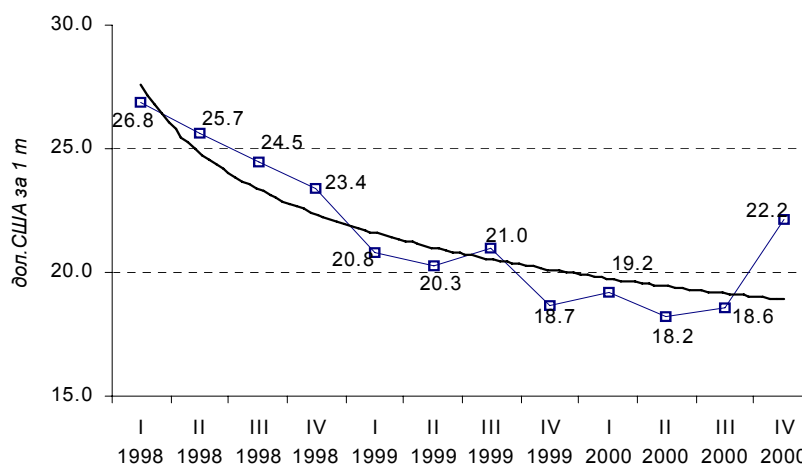

Рис. 10. Середня ціна експорту цементу з України

Розраховано за даними Держкомстату України [21–24].

На розвиток галузі у 2000 р. мали вплив і ряд *позитивних чинників*:

– підвищення зовнішнього попиту – внаслідок зростання рівня конкурентоспроможності українських товарів у 1998–1999 рр., зростання експорту в 2000 р. склало 127 % відносно 1999 р. (рис. 11). Найбільше зростання експортних поставок відбулося по позиціях – вогнетривка цегла і плитка (в 2,9 раза відносно 1999 р., що склало 12 % в структурі експорту промисловості будівельних матеріалів) та некаолінові глини (зростання відповідно на 26 % та 24,8 % у структурі експорту);

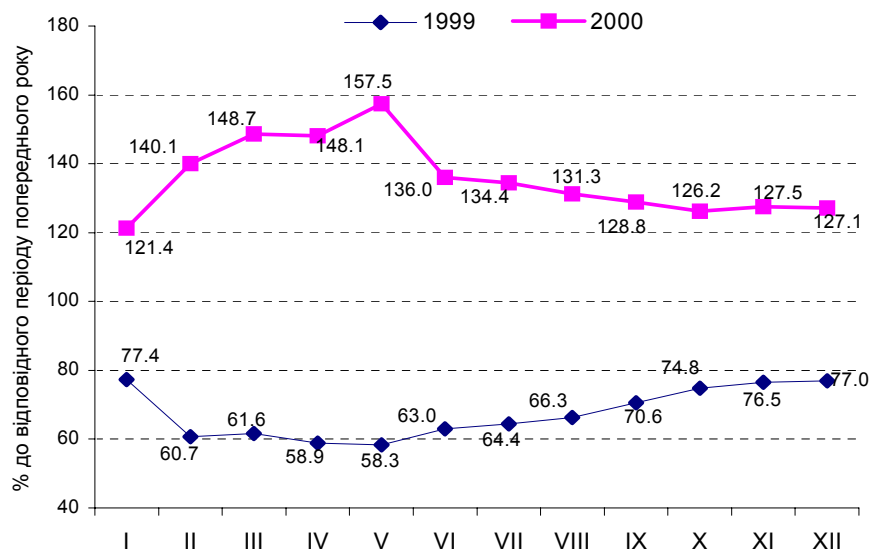

Рис. 11. Індекс обсягів експорту продукції промисловості будівельних матеріалів наростаючим підсумком

Розраховано за даними Держкомстату України [2–13].

– реальне зростання інвестицій у галузь промисловості будівельних матеріалів вже другий рік поспіль – за 2000 р. – у 1,4 раза; за 1999 р. – в 1,2 раза (рис. 12). Це, зокрема, є наслідком приватизації підприємств галузі: частка інвестицій підприємств, що змінили форму власності, у загальному обсязі інвестицій зростає із 46,9 % у 1999 р. до 54,8 % у 2000 р., а в середньому на одне підприємство реальне зростання інвестицій склало більше 200 відсотків. Зростає і частка іноземних інвестицій в галузі – 110,3 % відносно початку 2000 р. (55,5 млн. дол.США).

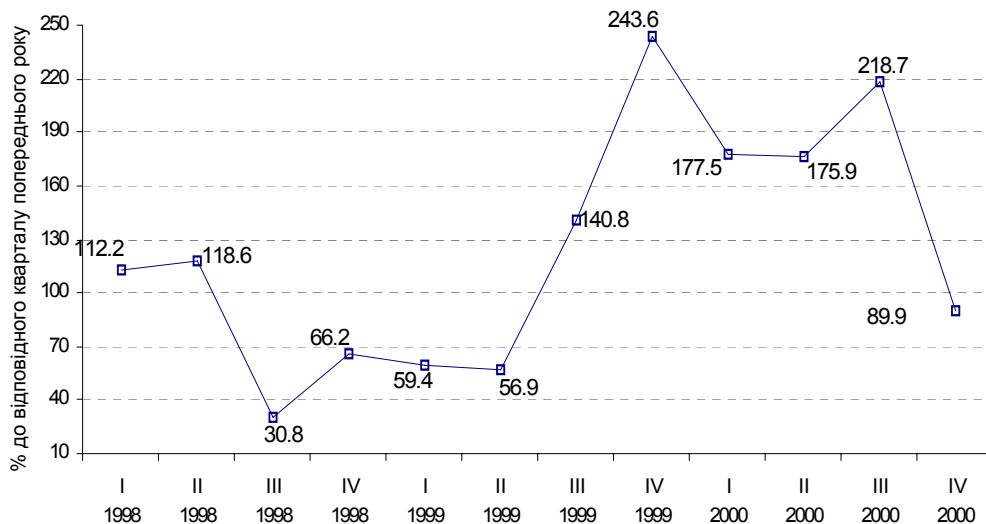

Рис. 12. Індекс реальних капітальних вкладень в промисловість будівельних матеріалів

Розраховано за даними Держкомстату України [17–20].

Очікується, що з початку 2001 р. активізується внутрішній попит на продукцію галузі у зв'язку з розвитком будівництва, тому в 2001 р. в цілому зростання галузевого випуску становитиме 4–5 відсотків. Крім того, у зовнішній кон'юктурі збережуться сприятливі умови для розширення експорту. З іншої сторони, проблеми з надходженням енергетичних ресурсів у країну можуть позначитися на скороченні випуску, оскільки енергоємність виробництва у галузі є однією з найвищих серед галузей промисловості.

Таким чином, на нашу думку, можна зробити висновок, що в 2000 р. інвестиційні галузі розвивалися під впливом таких економічних чинників:

- зростання внутрішнього інвестиційного попиту;
- зростання інвестиційної привабливості українських підприємств;
- переважання попиту на активну частину основних фондів (машини, обладнання тощо) над їх пасивною частиною (будівлі, споруди тощо);
- високий рівень бартерних операцій в будівництві та промисловості будівельних матеріалів;
- високий рівень цінової конкурентоспроможності економіки;
- зростання інвестицій у основний капітал згаданих галузей протягом останніх років;
- загальне пожвавлення промислового виробництва в економіці.

Слід відмітити регулятивні заходи Уряду, які були направлені на сприяння розвитку інвестиційних галузей і дали позитивні результати:

- встановлення податкових пільг для ряду підгалузей машинобудування. Результат – зростання обсягів випуску у тракторному та сільськогосподарському машинобудуванні (105,5%), суднобудуванні (142%), автомобілебудуванні (161,4%); частка прибуткових підприємств машинобудівної галузі зросла на 20%;

- встановлення касового обліку податку на додану вартість при виконанні підрядних будівельно-монтажних робіт – частка прибуткових підприємств будівельної галузі підвищилась на 10%;

- запровадження експерименту на базі холдінгу “Київміськбуд” щодо залучення коштів на житлове будівництво – зростання обсягів введення в дію житла в м. Києві на 16,8%;

- встановлення податкових пільг для приватизованих об’єктів незавершеного будівництва – кількість приватизованих об’єктів даної групи в 2000 році була на 252 одиниці (167%) більшою ніж у 1999 році.

Не дали позитивних результатів заходи Уряду щодо сприяння розвитку приватного житлового будівництва.

Розвиток галузей інвестиційного спрямування в Україні найближчим часом матиме позитивні тенденції. При цьому збережуться пропорції в темпах розвитку вказаних галузей. Серед сприятливих факторів слід відмітити продовження тенденцій підвищення внутрішнього та зовнішнього попиту; фінансове оздоровлення підприємств сектора нефінансових корпорацій; зростання грошових доходів населення; збереження високого рівня цінової конкурентоспроможності українських товарів; законодавче сприяння розвитку окремих галузей машинобудування та житлового будівництва; активізація приватизаційних процесів у економіці; початок розбудови транспортних коридорів через територію України. Можливе лише незначне підвищення частки будівельно-монтажних робіт в структурі інвестиційних витрат в основному за рахунок зростання обсягів робіт у сфері дорожнього господарства, трубопровідного транспорту та житлового будівництва. Крім того, очікується зростання витрат підприємств на капітальний ремонт виробничих будівель та споруд.

Однак, слід вказати на ряд можливих негативних чинників на шляху до стабільного економічного зростання в цих галузях. Передусім слід відмітити ризик встановлення в економіці несприятливого інвестиційного клімату, що пов’язується із нестабільною політичною ситуацією; нестабільну фінансову ситуацію внаслідок негативного сальдо платіжного балансу та відсутності зовнішнього фінансування; зволіканням з прийняттям податкового кодексу

Україні із відповідним нормативним мораторієм. Також негативний вплив може мати встановлення жорстких умов оплати імпортних енергоносіїв, оскільки зростання промислового виробництва в 2000 р. в деякій мірі було забезпечене зростанням зовнішньої кредиторської заборгованості за паливні ресурси.

Література

1. *Макроекономічне моделювання та короткострокове прогнозування* / За ред. к.е.н. І.В.Крючкової. – Харків: Форт, 2000. – 336 с.
2. *Статистичний бюлетень за січень 1998, 1999, 2000, 2001 років.* – К.: Державний комітет статистики України.
3. *Статистичний бюлетень за січень-лютий 1998, 1999, 2000 років.* – К.: Державний комітет статистики України.
4. *Статистичний бюлетень за січень-березень 1998, 1999, 2000 років.* – К.: Державний комітет статистики України.
5. *Статистичний бюлетень за січень-квітень 1998, 1999, 2000 років.* – К.: Державний комітет статистики України.
6. *Статистичний бюлетень за січень-травень 1998, 1999, 2000 років.* – К.: Державний комітет статистики України.
7. *Статистичний бюлетень за січень-червень 1998, 1999, 2000 років.* – К.: Державний комітет статистики України.
8. *Статистичний бюлетень за січень-липень 1998, 1999, 2000 років.* – К.: Державний комітет статистики України.
9. *Статистичний бюлетень за січень-серпень 1998, 1999, 2000 років.* – К.: Державний комітет статистики України.
10. *Статистичний бюлетень за січень-вересень 1998, 1999, 2000 років.* – К.: Державний комітет статистики України.
11. *Статистичний бюлетень за січень-жовтень 1998, 1999, 2000 років.* – К.: Державний комітет статистики України.
12. *Статистичний бюлетень за січень-листопад 1998, 1999, 2000 років.* – К.: Державний комітет статистики України.
13. *Статистичний бюлетень за січень-грудень 1998, 1999, 2000 років.* – К.: Державний комітет статистики України.
14. *Бюлетень Національного банку України.* – 1998. – № 3, № 6, № 9, № 12.
15. *Бюлетень Національного банку України.* – 1999. – № 3, № 6, № 9, № 12.
16. *Бюлетень Національного банку України.* – 2000. – № 3, № 6, № 9, № 12.
17. *Введення в дію об'єктів, основних фондів, освоєння капітальних вкладень (форма №2-КБ-квартальна) за січень-березень 1997, 1998, 1999, 2000 років.* Державний комітет статистики України.
18. *Введення в дію об'єктів, основних фондів, освоєння капітальних вкладень (форма №2-КБ-квартальна) за січень-червень 1997, 1998, 1999, 2000 років.* Державний комітет статистики України.
19. *Введення в дію об'єктів, основних фондів, освоєння капітальних вкладень (форма №2-КБ-квартальна) за січень-вересень 1997, 1998, 1999, 2000 років.* Державний комітет статистики України.
20. *Введення в дію об'єктів, основних фондів, освоєння капітальних вкладень (форма №2-КБ-квартальна) за січень-грудень 1997, 1998, 1999, 2000 років.* Державний комітет статистики України.
21. *Експорт-імпорт товарів на основі звітів вантажних митних декларацій (таблиця № 24) за I квартал 1997, 1998, 1999, 2000 рр.* Державний комітет статистики України.
22. *Експорт-імпорт товарів на основі звітів вантажних митних декларацій (таблиця № 24) за II квартал 1997, 1998, 1999, 2000 рр.* Державний комітет статистики України.
23. *Експорт-імпорт товарів на основі звітів вантажних митних декларацій (таблиця № 24) за III квартал 1997, 1998, 1999, 2000 рр.* Державний комітет статистики України.
24. *Експорт-імпорт товарів на основі звітів вантажних митних декларацій (таблиця № 24) за IV квартал 1997, 1998, 1999, 2000 рр.* Державний комітет статистики України.